

УДК 7.072.2

DOI href="https://doi.org/10.32782/ART/2023-1-6">https://doi.org/10.32782/ART/2023-1-6

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО В РАКУРСІ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ: МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

Мельничук Святослав Филімонович

професор, народний артист України,

заслужений діяч мистецтв України,

завідувач кафедри народних інструментів

Інституту мистецтв

Рівненського державного гуманітарного університету

ORCID ID: 0000-0002-9638-7136

e-mail: narodinstr@gmail.com

У статті визначаються особливості формування музичного мистецтва в сучасному світі з акцентом на викликах сьогодення. У науковій розвідці автор виявляє основні вектори трансформаційних тенденцій культурних цінностей сучасності, а також експлікує роль і місце музичного мистецтва загалом. Вагомим дослідницьким результатом є зазначені сучасні форми естетичних цінностей, найпоширеніші в культурному середовищі. У дослідженні зауважено, що людина, яка асимілюється з даним компонентом буття, усвідомлює високий ступінь її значущості та змістовності – це складне поліконструйоване явище культури, що містить в собі нові великі можливості. Автор аналізує сьогоденні виклики неокультурних тенденцій у фокусі сучасності та вказує на негативні процеси у формуванні естетичної культури, пропонує шляхи їх подолання в ракурсі метамодернових тенденцій буремної сучасності.

У науковій розвідці визнаються особливості становлення музичного мистецтва в сучасному світі, для цього розкриваються основні напрями зміни культурних цінностей, експлікується, що в результатах дослідження згадуються сучасні форми естетичних цінностей, найбільш поширені в середовищі культури. Демонструються негативні процеси в культурному середовищі метамодерну в ракурсі формування естетичної культури, зокрема музичного мистецтва України, та запропоновано шляхи їх подолання. Уважаємо, що аналіз духовно-естетичних цінностей творчості митця має ґрунтуватися на комплексному вивченні всіх основних культурних цінностей сучасності, тобто одним із завдань тут є аналіз особливостей прояву сучасної культури й естетичні цінності у творах музичного мистецтва. Розглядаються нові тенденції у творчості музикантів-композиторів і виконавстві сучасного музичного мистецтва. Система вищої музичної освіти намагається зберегти цінність традицій у форматі нових вимог. У статті акцентується, що вибір завжди залишатиметься за новим поколінням – прийняти чи не прийняти, чи адаптуватися до трансформаційних умов неосвіту.

Ключові слова: естетичні цінності, музична культура, музичне мистецтво, національні культурні цінності, людська культура, духовно-естетичне навантаження.

MUSICAL ART IN THE FRONT OF CONTEMPORARY CHALLENGES: ART ANALYSIS

Sviatoslav Melnychuk

Rivne State University of the Humanities

The article defines the features of the formation of musical art in the modern world, focusing on the challenges of the present. In this scientific study, the author identifies the main vectors of transformational trends in the cultural values of our time, and also explicates the role and place of musical art in general. The research result is the modern forms of aesthetic values, the most common in the cultural environment. The study noted that a person assimilated with this component of being realizes a high degree of its significance and meaningfulness – this is a complex polyconstructed cultural phenomenon containing new great opportunities. The author, analyzing the real challenges of neo-cultural trends in the focus of the twentieth century, points to negative processes in the formation of aesthetic culture, and suggests ways to overcome them.

The author determines the peculiarities of musical art formation in the modern world, for these purpose reveals the main directions of cultural values changes, tells that the research results are mentioned modern forms of aesthetic values, the most common in culture medium, shows negative processes in aesthetic culture formation, particularly in the music of Ukraine, and suggests the ways of their overcoming.

We believe that the analysis of the spiritual and aesthetic values of an artist's work should be based on a comprehensive study of all the main cultural values of our time, i.e. one of the tasks here is to analyze the

features of the manifestation of contemporary cultural and aesthetic values in works of musical art. Evaluation of the aesthetic values of artistic creations, even being fairly objective in scientific research, cannot be comprehensive and categorical. We hope that a number of our ideas may turn out to be useful in the scientific and conceptual aspect for future research within the framework of this problem.

In the article new tendencies in creativity of musicians-composers and performance of modern music art are considered. The article is about the use by modern authors of the latest technical, timbre features of musical instruments for the embodiment of their creative ideas. The system of higher musical education tries to preserve the value of traditions in the format of new requirements. As a result, the choice will always remain for the new generation – this is to accept or not to accept, or to adapt to changing conditions.

Key words: *aesthetic values, musical culture, musical art, national cultural values, human culture, spiritual and aesthetic.*

Постановка проблеми. Формування мистецтва як особливої сфери людської культури має багатоаспектний характер, але визначальним початком тут є творча діяльність художника. Така постановка проблеми потребує особливого підходу до сприйняття того чи іншого художнього твору, де світ ідей і емоційна своєрідність належать насамперед тому суспільству, у якому вони творяться. Практична значимість художніх творів розкривається, як відомо, у результаті дослідження генези та структурного змісту того чи іншого твору. Талановитий твір набуває свого дослідника в разі, коли художня цінність твору знаходить свого споживача, формує гармонію естетичного та морального начал практично водночас; відомо, що «духовно-моральний компонент внутрішнього світу людини ініціює процес, який здійснюється для подолання недоліків характеру та розширення сектору відповідальності й обов'язку всередині своєї самості, та визначає результат трансформації людини у площині самої себе». Які естетичні цінності сучасного музичного мистецтва? У якому напрямі йде їхній розвиток?

Мета та завдання дослідження. Одним із завдань нашої наукової розвідки є аналіз особливостей прояву сучасних культурно-естетичних цінностей у творах музичного мистецтва, оскільки вважаємо, що аналіз духовно-естетичних цінностей творів митця має базуватися на комплексному дослідженні всіх основних культурних цінностей сучасності, викликів сьогодення.

Рівень розробки проблеми. Експлікування значимості духовної складової частини в житті культури людства загалом й України зокрема, що посилилась на тлі констатації знецінення традиційних духовних цінностей у сучасному бутті, саме собою породжує низку проблем-питань, які потребують переосмислення, переоцінки чи навіть нової оцінки. До цих проблем належить пошук причин знівелювання сучасної духовної культури в ракурсі викликів сьогодення та вбачання оновленої ролі та місця музичної духовної культури в неореаліях світу. Науковий інтерес до проблем духовності в неокультурі сучасності, нівеляцій загальнолюдських цінностей сьогодення відобразився у працях Р. Ото, М. Еліаде, М. Мельничука,

А. Лещенко, А. Сафонові, В. Бичкова, Е. Бірюкова, І. Корсакова, А. Боннета, Дж. Поттера та багатьох інших культурологів, релігієзнавців, філософів і мистецтвознавців.

Виклад дослідницького матеріалу. Оцінка естетичних цінностей художніх творінь, навіть будучи досить об'єктивною в наукових дослідженнях, не може мати всеосяжного та категоричного характеру. Сподіваємось, що низка наших ідей можуть виявитися корисними в науково-понятійному аспекті для майбутніх досліджень у рамках зазначеної проблеми. Насамперед підкреслимо, що велику роль в оцінці сутності естетичних цінностей відіграє особистість критика або дослідника, який оцінює, оскільки «особистісний початок – невід'ємна якість самої природи естетичного. Естетична реальність не є частиною об'єктивної дійсності (природи, соціуму), як і не є чистим простором психічного світу особистості. Музичний esthesis як одиничне втілення естетичної сутності універсуму розкривається у феноменологічному просторі суб'єкт-об'єктних відносин музиканта (композитора, виконавця, слухача) та музичної дійсності» (Андрушків, 1995, с. 116). У цьому плані духовний світ людини в сучасних умовах зазнав парадоксальних змін, у зв'язку із чим моральні підвалини, естетичне сприйняття, філософське світорозуміння змінилися в напрямі, що не збігається із загальноприйнятими духовними нормами. Багато цінностей у духовній сфері людини, які служили еталоном для формування культурного середовища в минулому, перетворилися зараз на непотрібні естетичні матеріали. Світ став дивувати людину новими, суперечливими ідеалами, які заперечують колишні високі духовні цінності, вироблені людством за багатовікову історію свого розвитку. Відбувається насамперед заперечення головних духовних цінностей, які формують людське «Я», зокрема й у національному середовищі. Спостерігається хаотизація естетичних цінностей загалом у світовому просторі, усе йде до того, що самосвідомість людей практично формується за єдиними канонами світових культурних цінностей. Які реальні культурні цінності, якими формується естетичний ідеал сучасної людини, зокрема й у музичній сфері? У контексті

сказаного існують цікаві висловлювання провідних фахівців у сфері мистецтва та культури. Так, уважається, що «в мистецтво тепер вторгається строката, багатобарвна предметно-чуттєва сторона реального світу. Художники та письменники, архітектори та скульптори виявляють винятковий інтерес до гармонійності, витонченості та краси чуттєво сприйманої дійсності. Водночас вони шукають найбільш ефективні способи та засоби для відтворення багатства та різноманітності її форм. І тут вони звертаються до науки: оптики, математики, анатомії <...> Це звернення до науки не випадково: саме мистецтво <...> безпосередньо входить у сферу пізнавальної діяльності» (Мельничук, 2021, с. 63–64).

Інформація в різних частинах світу ніби йде з єдиного центру, де космополітичний початок домінує над національним і деякою мірою має загальний хаотичний характер. Образно кажучи, потужність звукової амплітуди ускладнює визначення структури та змісту сучасного музичного мистецтва. Під цим порівнянням криється істина. Зауважимо, що в будь-якому регіоні світу практично відбувається хаотичний процес впливу шумової музики на психіку людини. Ця сила, що здійснює вплив на психіку слухача, глядача, придушє здорові прояви духовного світу людини. Мало того, у деяких музичних творах божевільний набір звуків, аритмічного барабанного дробу цілком може довести людину навіть до стану неосудності. І це, на жаль, називається сучасним культурним середовищем, яке формує досі невідому музично-культурну сферу життя, яке, як результат, формує в сучасній людині нервову, хворобливу реакцію. З'являються твори, що несуть у собі не добро, а антагонізм, зло, що розсіюється між людьми. Втрачається грань національної музичної культури, формується агресивне місце існування людини в чуттєвому, антагоністичному, хаотичному світі. Описані явища в культурному просторі призводять переважно до духовної деградації й обмеженості мислення, його автономності. Таким є реальний стан духовного середовища людини в сучасному світі. На щастя, не все так погано. Є окремі високохудожні, із благородним звуковим наповненням музичні твори, якими захоплюються естетично підготовлені для цього люди, хоча, як зазначалося, у музичному мистецтві нині переважає миттєве, безпосереднє виконання, так само реалізується і художня творчість. Говорячи словами Г.В.Ф. Гегеля, «у скульптурі та живописі художній твір має бути як об'єктивно існуючий результат художньої діяльності, але не сама ця діяльність, як реальна жива творчість» (Гегель, 1991, с. 228). Але в ракурсі сьогодення дещо інша ситуація у виконавському мистецтві, бо «якщо виконавець справді геніальний, то художній твір, що виникає звідси, отримує цілком своєрідну

красу. Тоді ми на власні очі бачимо перед собою не тільки витвір мистецтва, а й саму реальну художню творчість» (Гегель, 1991, с. 340). Побачити на власні очі процес художньої творчості в сучасній музиці через талановитих виконавців можна, однак лише за умови дотримання сучасних естетичних вимог. Перейдемо до конкретних прикладів. На початку XXI ст. музична культура, українська також, розвивається, ґрунтуючись на нових філософських ідеях постмодернізму та формуючи відповідні естетичні засади. Власний простір стає тісним, оскільки філософсько-естетичні ідеї поширюються по всьому світу через нову культуру мислення, що постає, з великою швидкістю. Через світ прекрасного, який безмежний і необхідний для духовно-морального збагачення всіх людей Землі, відбувається взаємовплив культурних цінностей та ідей. Цей процес ішов споконвіку, проте в сучасну епоху це відбувається дещо по-іншому; ми згодні з думкою дослідників про те, що «сучасна наука не є механічним підсумовуванням знань, що веде до появи відкриттів: вона іноді заперечує досі існуючі поняття й уявлення про людину і світ» (Мельничук, 2021, с. 69).

Незважаючи на проблемні, негативні тенденції у формуванні нових естетичних вимог, а водночас і трансформацію смаків, сучасний світ усе ж багатий на високоталановитих людей, зокрема й у музичній сфері. Найкращі зразки музичного фольклору народів різних континентів стають надбанням інших народів, що розширює сферу взаємозбагачення їхньої естетичної культури. Ми не можемо назвати якусь окрему країну з домінуванням її культури над іншими народами: процес взаємозбагачення нескінченний і відбувається вже як природний процес. Філософські ідеї у світі культурних цінностей дозрівають раніше за інші сфери і швидше стають надбанням суспільної свідомості. Здебільшого це стосується ідейних засад музичного мистецтва. Згадуються слова Б. Рамоса да Парехи про те, що «без сумніву, музика має найбільший вплив на душу людини, пом'якшуючи або піднімаючи її» (Рамос да Пареха, 2006, с. 340). Сучасні процеси формування естетичних цінностей відбуваються на естетичній природі й українській культурі загалом. Остання багатоаспектна, вона практично охоплює всі сторони духовних цінностей, серед яких варто назвати не тільки народну творчість і професійне музичне мистецтво, але й мистецтво шоу-бізнесу, що набуло широких масштабів, комерціалізоване мистецтво, що охопило практично не тільки сучасну молодь, а й усі верстви населення. Хочуть цього люди чи ні, останній названий вид мистецтва, який синтезував у собі різні сторони та види мистецтва, поєднує в собі як творчий процес митців, так і можливості залучення до найширших технічних засобів різного рівня, де вже з'явилися свої висо-

кокваліфіковані фахівці. Цікаво те, що не лише професіонали, а й ті, хто не має безпосереднього стосунку до мистецтва, зокрема й до музики, люди, вторгуючись у чуттєво-емоційну сферу культури, маючи водночас професійно-технічні можливості, перетворюються не лише на співучасників зародження нових культурних парадигм, а й на творців неокультури. Ось що має, на нашу думку, стати предметом дослідження для філософії мистецтва. Зазначені особи стають режисерами, операторами, постановниками, поетами, авторами музики, створюють фонограми, кліпи, сценарії грандіозних концертних програм із малим складом професійних музикантів, домагаються масовості, залучення величезної кількості людей на створювані ними шоу-концерти, розважальні, багатопланові концертно-естрадні, джазово-імпровізаційні, корпоративні, різних розмірів і рівня виконавчої майстерності програми; навіть скажемо так: як не дивно, світловими ефектами, високодецибельними, оглушливими звуковими впливами на психіку людини, абсолютно реально перетворюючи багатотисячний натовп глядачів на слухачів, досягають високих економічних ефектів, дивідендів, що, зрештою, призводить до того, що називається популярною музичною культурою, але водночас що не тотожне поняттю попмузики. Ми це говоримо не з осудом, а реально констатуємо існуючі явища, які стають у конкретному та певному сенсі культурними цінностями свого часу. А звідси – і нове естетичне світорозуміння. Звичайно, формуються нові філософські ідеї про самосвідомість і світогляд. Світ не може не нівелювати культурні цінності, що існують у житті, оскільки вони не мають якихось національно-своєрідних характерних особливостей. Тому, виходячи з реальних явищ у культурному процесі суспільного розвитку, можна зробити висновки та кваліфікувати це як естетичну природу сучасної суспільної свідомості. Фактично ні молоде, ні старше покоління не освоюють професійні культурні цінності. Відбувається розмежування на елітарне та масове культурне середовище, а формування естетичних і філософських поглядів на світ реально відбувається через практику життя. Тут ми можемо зробити деякі висновки про те, що за принципом «насилно мий не будеш» формується і конкретний духовний світ людей. Змінилися погляди на класику як у народній, так і у професійній творчості. Потужна сила мистецтва шоу-бізнесу стала панівною в людській свідомості; сформувалося нове, природне у процесі пізнання, культурно-філософське, ідейно-естетичне, художньо усвідомлене ідейне начало. Такий сучасний світ, заперечувати його неможливо, а навпаки, необхідно сприймати все як є і не шукати інших позицій щодо культури людини. Ми ніде, зокрема й тут, не ідентифікуємо реальне

із суто теоретичним чи абстрактним. Ми йдемо від практики до теорії сприйняття, а звідти до філософсько-естетичних узагальнень. Виходимо з реальних подій, що відбуваються в духовному світі суспільства. Усе-таки головна мета людини-художника в сучасному світі – облагородження внутрішнього стану людини естетично піднесеним, що збагачує духовний світ і природу його в русі до розумної та природної любові до прекрасного. Безумовно констатуємо, відповідно, й потребу внутрішньої людської буттєвості у прекрасному, чистому, змістовно наповненій квінтесенції мистецтва. Однак «особливістю духу сучасної нам епохи виступає найчастіше картинне, цілісне бачення протилежних один одному світів (наприклад, «естетичного», «етичного» і «теоретичного»), а також превалювання майбутнього над сьогоднішнім, сама ліквідація опосередкованих ланок між емпіричними («надчуттєвими світами», «мрійливість» як опозиція чистої розсудливості та примітивно-прагматичного духу)» (Рамос да Пареха, с. 126). У цьому плані ми згодні з думкою фахівців про те, що «сучасна та тема, яка співзвучна якомога більшій кількості слухачів, здатна схвилювати і зачепити все краще та піднесене, що є в них, обґрунтувати справжність Людини, стверджувати її гідність. Справжній витвір мистецтва, де думка виражена в тій сучасній і ясній формі, до якої прагнули різні і навіть, здавалося б, полярно протилежні за стилем та технікою листи великі художники, буде завжди зрозуміло і близько людям» (Андрушків, 1995, с. 108).

Висновки. Виходячи з вищесказаного, можна дійти висновку, що естетичні смаки та переваги людей більшою мірою формуватимуться під впливом загальноцивілізаційних культурних процесів, на більш прагматичному рівні, тобто:

– у процесі духовно-естетичного розвитку людства відбулося багаторазове заперечення минулих естетичних цінностей, з'явилися нові, найпрогресивніші з яких – духовно піднесені, емоційно затребувані за умов буття;

– водночас нинішні умови цивілізаційного розвитку вимагають більш витонченої естетичної ацентуації, де окремі елементи минулого можуть розвиватися в тандемі з новими мистецькими цінностями, що відповідають сподіванням епохи. У кінцевому підсумку ці художньо-естетичні цінності, стаючи елементами художньої культури, набувають неминущого значення для майбутніх поколінь. Отже, через музику на емоційно-чуттєвому, а часом і несвідомому рівнях іде розуміння ідей єдності та розвитку світу та людини, її гармонії та досконалості.

Нині прискорення темпів і ритму життя, розвиток інформаційних технологій призвели до зростання можливостей впливу музики на свідомість та почуття людей. До її сприйняття

необхідна особлива підготовка через виховання, умови соціальної сфери та загальні світоглядні настанови епохи. Ми вважаємо, що нові ритми, поєднання жанрів сприяють інтернаціоналізації

музики, виникненню діалогу між Сходом і Заходом, Північчю та Півднем, водночас вимиванню зі свідомості музичних архетипів етнічного менталітету.

Література:

- Андрушків Б. (1995). Хліб для розуму. Тернопіль : Мальви, 100 с.
- Бервєцький З., Хлебнікова Л. (2009). Виховуючи музичну культуру. *Грані творчості: Книга для вчителя*. Київ: Знання. С. 126–140.
- Гегель Г.В.Ф. (1991). Естетика: у 4-х т. Київ: Вища школа, Т. 3. 624 с.
- Овсянніков М. (1992). Історія естетичної думки. Київ: Вища школа, 352 с.
- Рамос да Пареха Б. (2006). Практична музика. *Музична естетика західноєвропейського Середньовіччя та Відродження*. Київ: Мистецтво. С. 339–354.
- Maksym Melnychuk (2021). Reconstruction Of the Religious Paradigm In The Modern Globalized World. Scientific journal. Published by the decision of the Scientific Council of Khachatur Abovian Armenian State Pedagogical University Department of Philosophy and Logic named after Academician Georg Brutian WISDOM. View of Vol. 18. № 2. P. 153–161.
- Maksym Melnychuk (2021). Symbols Of Sacred Filling Of Religious Musical Art Of Ukraine. Occasional Papers on Religion in Eastern Europe / Religion in Eastern Europe. (Volume 41, Issue 3). George Fox University. U.S.A. P. 37–49.

References:

- Andrushkiv B.M. (1995). Khlіb dlya rozumu [Bread for the mind]. Ternopil' : Mal'vy, 100 s.
- Bervets'kyu Z., Khlyebnikova L. (2009). Vykhovuyuchy muzychnu kul'turu [Raising musical culture]. Hrani tvorchosti: Knyha dlya vchytelya. K.: Znanya. S. 126–140.
- Hehel' H.V.F. (1001). Estetyka [Aesthetics]: u 4-kh t. K.: Vyshcha shkola, T. 3. 624 s.
- Ovsyannikov M.F. (1992). Istoriya estetchnoy dumki [History of aesthetic thought]. K.: Vysshaya shkola, 352 s.
- Ramos da Parekha B. (2006). Praktychna muzyka [Practical music]. Muzychna estetyka zakhidnoyevropoys'koho Seredn'ovichchya ta Vidrozhennya. Kyiv.: Mystetstvo, S. 339–354.
- Maksym Melnychuk (2021). Reconstruction Of the Religious Paradigm In The Modern Globalized World. Scientific journal. Published by the decision of the Scientific Council of Khachatur Abovian Armenian State Pedagogical University Department of Philosophy and Logic named after Academician Georg Brutian WISDOM. View of Vol. 18. № 2. P. 153–161.
- Maksym Melnychuk (2021). Symbols Of Sacred Filling of Religious Musical Art Of Ukraine. Occasional Papers on Religion in Eastern Europe / Religion in Eastern Europe. (Volume 41, Issue 3). George Fox University. U.S.A. P. 37–49.